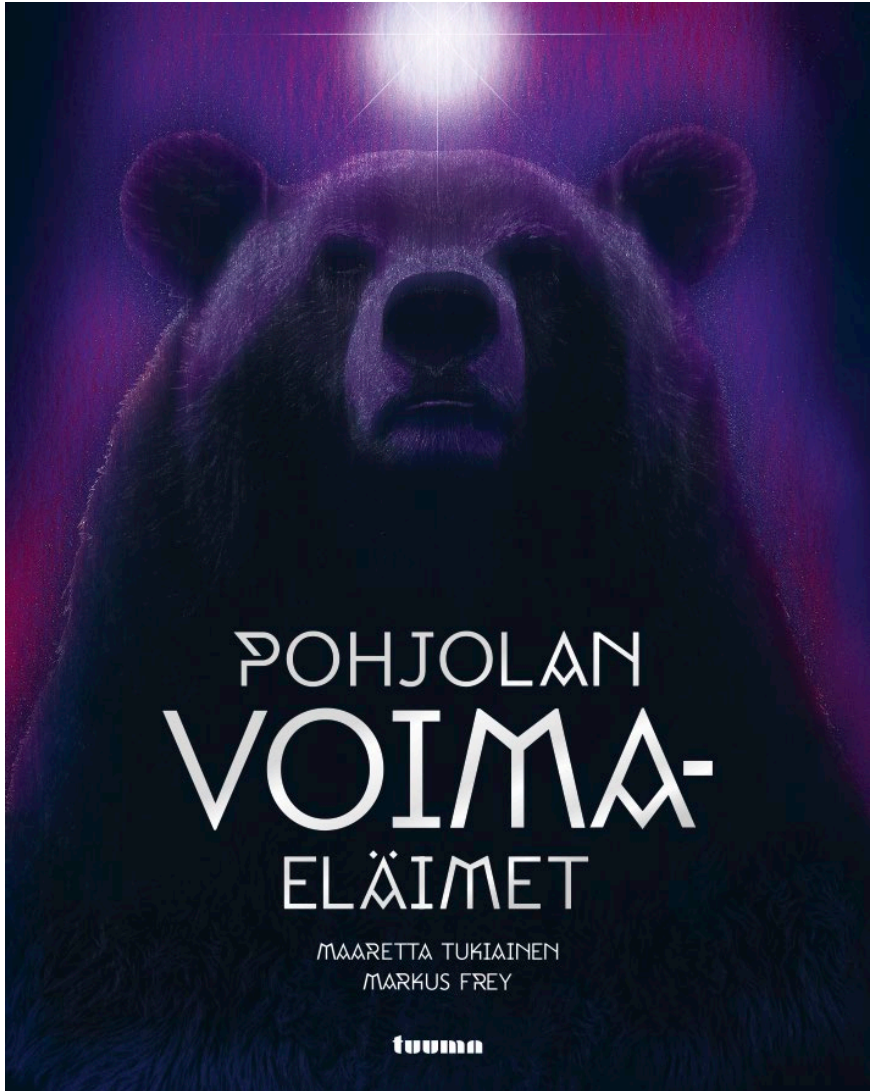

tuumma

Näytesivut

tuumakustannus.fi/tuotteet/Pohjolan-voimaeläimet

SISÄLLYS

TERVETULOA POHJOLAAN! 7

MUINAISET TARINAT 8

Ajattomat myytit 8

Uskomukset arkielämässä 9

ELÄINMYTOLOGIA

IDENTITEETIN VAHVISTAJANA 11

Leijona Suomen symbolina 11

Eläinten kätketty voima 12

Väki – dynaaminen voima 13

Voimaeläimet 14

POHJOLAN VOIMAEELÄIMET

I VEDEN ELÄIMET 19

Munamyytti 20

Toteemieläin: Hauki 22

Hylje 26

Kuikka 31

Lohi 34

Saukko 37

Ankerias 40

Majava 43

Sudenkorento 46

II MAAN ELÄIMET 51

Sukeltajamyytti 52

Toteemieläin: Kyy 54

Sammakko 58

Sisilisko 61

Ristihämähäkki 64

Mäyrä 67

Siili 70

III METSÄN ELÄIMET 75

Maailmanpuumyytti 76

Toteemieläin: Karhu 78

Ilves 86

Jänis 90

Metso 94

Kettu 97

Orava 100

Susi 103

Käki 106

Hirvi 110

Palokärki 114

IV ILMAN ELÄIMET 119

Myytti taivaan taonnasta 120

Toteemieläin: Laulujoutsen 122

Kurki 127

Kotka 130

Pääskynen 134

Lepakko 137

Ritariperhonen 141

Korppi 144

Mehiläinen 147

V LUMEN JA JÄÄN ELÄIMET 151

Myytti talvesta	152
Toteemieläin: Poro	154
Tunturipöllö	160
Kuukkeli	164
Tunturihaukka	167
Maitovalas	170
Jääkarhu	174
Naali	178

ELÄINMYTOLOGIAN TAUSTAKÄSITTEISTÖ

TUTKIMUSKEHYS 184

Suomalainen myyttitutkimus	184
Kalevala-viitekehys	185
Myytti	185
Mytologia	186
Alkusuomalaisuus	187
Eläinsanasto	187

ELÄINMYTOLOGIAN VIITEKEHYS 190

Eläinmytologia	190
Suomalaiset eläinmytologiat	190
Suomalaiset eläimiin liittyvät kansanuskomukset	191
Suomalaiset eläinsadut	192
Voimaeläin	193
Voimaeläinluokitus	193

MUINAISTEN SUOMALAISTEN MAAILMANKUVA 195

Luontosuhde	195
Tämän- ja tuonpuoleinen	196
Ylinen, keskinen ja alinen	196
Ihmiskäsitys	198
Samaani	198
Sielumatka	201
Revontulet	204

LOPUKSI 207

KIITOKSET 209

LÄHTEET 210

HAKEMISTO JA LISÄTIETOA 212

METSÄN ELÄIMET · KETTU

KETTU

NEUVOKKUUS

Selviän vaikeistakin tilanteista

Vulpes vulpes (lat.)

Kettu kertoo

Asioita, joista olen selvinnyt: loukko, jalkarauta, nalkki, kivääri, auto, lauma nälkäisiä susia.

Asioita, joita ajattelen: jänis, kana, myyrä, hiiri, mikä tahansa ateria.

Asioita, jotka saavat sydämeni lyömään nopeammin: metsällä, töyräällä, takapihalla, lähion kulmalla, puutarhan nurkalla, missä tahansa, missä näen jonkin, minkä haluan, enkä vielä tiedä, miten sen saan.

Asioita, joita ei ole: mahdoton, ehdoton, saavuttamaton, vaikea, umpivaika, superhypervaikea, seinä.

Aivan kuin se olisi odottanut minua siellä. Pää pensaassa, karvat pörröissä, perässä tupsumainen häntä. Valtava kuin vastasyntynyt vasa – paitsi että jänis.

Hiivin lähemmäs, odotin hetken ja hyppäsin. Ääntäkään se ei päästänyt. Pelmahti vain ympäri ja jäi makaamaan mättäälle kuin vasta uhrattu hieho. Paitsi että jänis. Perjantaiateriani ketunleipäpedillä.

Asioita, jotka tapahtuvat ennen pitkää: syntymä, kasvu, pettymys, kasvu, kuolema, se ettei enää kasva.

Asioita, joita en halua ajatella: kiperä paikka, josta ei selviä.

Asioita, joita en ole kohdannut: kiperä paikka, josta ei selviä.

Asioita muiden joukossa: kiperääkin kiperämpi paikka.

Ateria oli hyvä, parempi kuin koskaan. Ymmärrän nyt, miksi sen perään tuli kiperääkin kiperämpi paikka. Vaikka seinää ei olisi, on hinta. Asioilla on hintansa aina.

Hinta, jonka ateriastani maksoin: Piippu, joka osoitti kohti. Kuula, joka lävisti. Jysäys, joka jätti pysyvän jäljen.

Asioita asioiden jälkeen: keveys, juoksu ikuisesti pehmeällä sammaleella, ketunleipäpeti.

KETUN OMINAISUUDET

Jotain ruosteenpunaista vilahtaa näköpiirissä. Sitten on aivan hiljaista. Yhtäkkiä jostain kuuluu kevyt tömähdys, korvia vihlova vinkaisu ja hetken päästä punahäntä juosta jolkottaa puiden välistä tiehensä.

Ketun selviytymisstrategia perustuu sen kykyyn sopeutua. Aiemmin sen saattoi kohdata maatilan nurkilla kanavarkaissa, mutta nykyään yhä useampi kettu on citykettu.

Ketun ruokavalio on joustava. Se on erikoistunut myyränpyyntiin, jota varten se on kehittänyt oman tekniikan, niin sanotun hiirihypyn. Saatuaan vihiä hiirestä tai myyrästä kettu hyppää ilmaan ja syöksyy etujalat edellä suoraan saaliin päälle. Saalistamiensa pikkujyrsijöiden lisäksi ketun herkkua ovat linnunmunat ja -poikaset, jänikset, marjat sekä suuret selkärangattomat.

Ketulla on alle metrin pituinen ruumis ja suhteessa siihen valtavan pitkä ja paksu häntä. Häntä voi olla jopa puolimetrinen. Turkki on kauniin punaruskea. Kaula, vatsa ja hännänpää ovat valkeat.

Aiemmin erakoiksi luultu kettu onkin yllättävän sosiaalinen, ja pennuista pidetään hyvää huolta. Toisinaan ketut elävät pareittain, toisinaan uroksen kanssa elää useita naaraista. Yleensä ainoastaan yksi naaraista saa poikasia, joita toiset naaraat apuna hoitavat. Nämä naaraat ovat yleensä pentujen vanhempia sisaruksia.

Ketulla on aina ollut iso rooli turkiseläimenä. Tästä syystä siitä on jalostettu monia värimuunnoksia. Luonnossa ketuista elää peruspunertavan lisäksi kaksi muuta värimuunnosta: välityyppi ristikettu ja tumma hopeakettu.

NEUVOKKUUDEN JA OVELUUDEN SYMBOLI

Ketun oveluus on varsin yleismaailmallisesti jaettu mielikuva. Sen turkin punertava väri on tuonut mieleen tulen, ja sen vuoksi kettu on liitetty pahalaisen voimiin. Muinaisessa Roomassa kettua pidettiin tulen demonina.

Viljaruostetta torjuttiin ajamalla tulen läpi kettuja, joiden häntään oli sidottu palava soihtu.

Ketun veri oli varsin voimakasta. Jos oveen kiinnitettiin meritähti, joka oli sivelty ketun verellä, sen uskottiin suojaavan tehokkaasti noidutuksi tulemiselta. Väkevyytensä vuoksi kettua käytettiin myös lemmennostatukseen. Kun hienoksi jauhettu ketunkives sekoitettiin viiniin, saatiin siitä tehokasta lemmenjuomaa. Samoin jos ihminen kantoi käsivarrellaan ketunhäntää, uskottiin sen kiihottavan ihmistä. Myös Itä-Aasiassa kettu oli viettelytaidon vertauskuva. Muinaisessa Kiinassa ketun uskottiin voivan saavuttaa tuhannen vuoden iän ja saavan seitsemän häntää, minkä jälkeen sille kehittyi erityisen aistivoimaiset viettelykyvyt.

Naarasketut eivät koskaan vaihtaneet asuaan mutta pysyivät uskomusten mukaan silti puhtaina. Uskottiin, että viettelymetkujensa vuoksi ne kykenevät langettamaan pauloihinsa miehiä, joilta ne riistivät elinvoiman. Saman sukuiselta kuulostaa Karjalohjalta peräisin oleva perimätieto: ”Kun nainen tehtiin tähän matoseen maailmaan, niin Aatamin kylkiluu oli kivellä kuivumassa. Kettu tuli ja söi luun ja sieppasi häntänsä päästä nahkaa ja jätti luun tilalle kivelte. Siitä ketun hännänpään nahkasta on nainen peräisin. Ja ketun hännänpää on valkoinen, kun siihen kasvoi uusi karva ja nahka.”

Muinaisessa Japanissa kettujen uskottiin voivan muuttua ihmisiksi. Ihmishahmoiset ketut olivat itse asiassa noitia.

Kettu on antanut nimensä myös monelle Pohjolan kasville. Tähtimöä on nimetty taivaan ketuksi, ja onpa pari suomalaismetsien kasviakin saanut ketun mukaan nimensä. Pystyversoinen ketunlieko (*Huperzia selago*) kasvaa kosteissa, rehevissä metsissä. Lehdeltään apilaa muistuttava ketunleipä (*Oxalis acetosella*) puolestaan peittää touko-kesäkuussa sekametsien mättäät kuulaanvalkein kukin.

Mutta miksi ketun hännänpää on valkoinen? Yhden selityksen mukaan siihen on sidottu onnen jalokivi.

Alkusuomalaisessa mytologiassa kettua ei juuri mainita. Sen sijaan suomalaisissa kansansaduissa se on

ylivoimaisesti suosituin hahmo. Niissä kettu kuvataan järjestään itseään isompia eläimiä fiksummaksi. Satujen kettu tietää myös asioista yleensä muita enemmän, ratkoo visaiset ongelmat ja onnistuu saavuttamaan tavoitteensa. Ehkäpä juuri näistä syistä suomalaiset ovat mielistyneet kettuun. Kahden suurvallan välissä eläneinä meidän on ollut helppo samastua pieneen mutta nokkelaan kettuun.

PERIMÄTIETOA

Ei kellään ole seitsemäsataa ketunnahkaa. Eli ei kukaan voi mahdolltomia aikaan saada.

— SKS, Koivisto.

Taikakaluna tarvittiin poppamiehellä karhun kynsi ja suden ja ketun päät.

— SKS, Pielavesi.

Ketun hännän päässä sanotaan olevan kermakuppi.

— SKS, Teisko 1937.

POHDI

- Millaista on olla neuvokas?
- Milloin viimeksi selvisit vaikeasta tilanteesta?
- Miten voisit konkreettisesti ammentaa ketun neuvokkuutta elämässäsi?
- Jos olisit yhtä neuvokas kuin kettu, mikä kaikki tulisi mahdolliseksi?
- Mikä voisi olla ketun viesti sinulle juuri nyt?